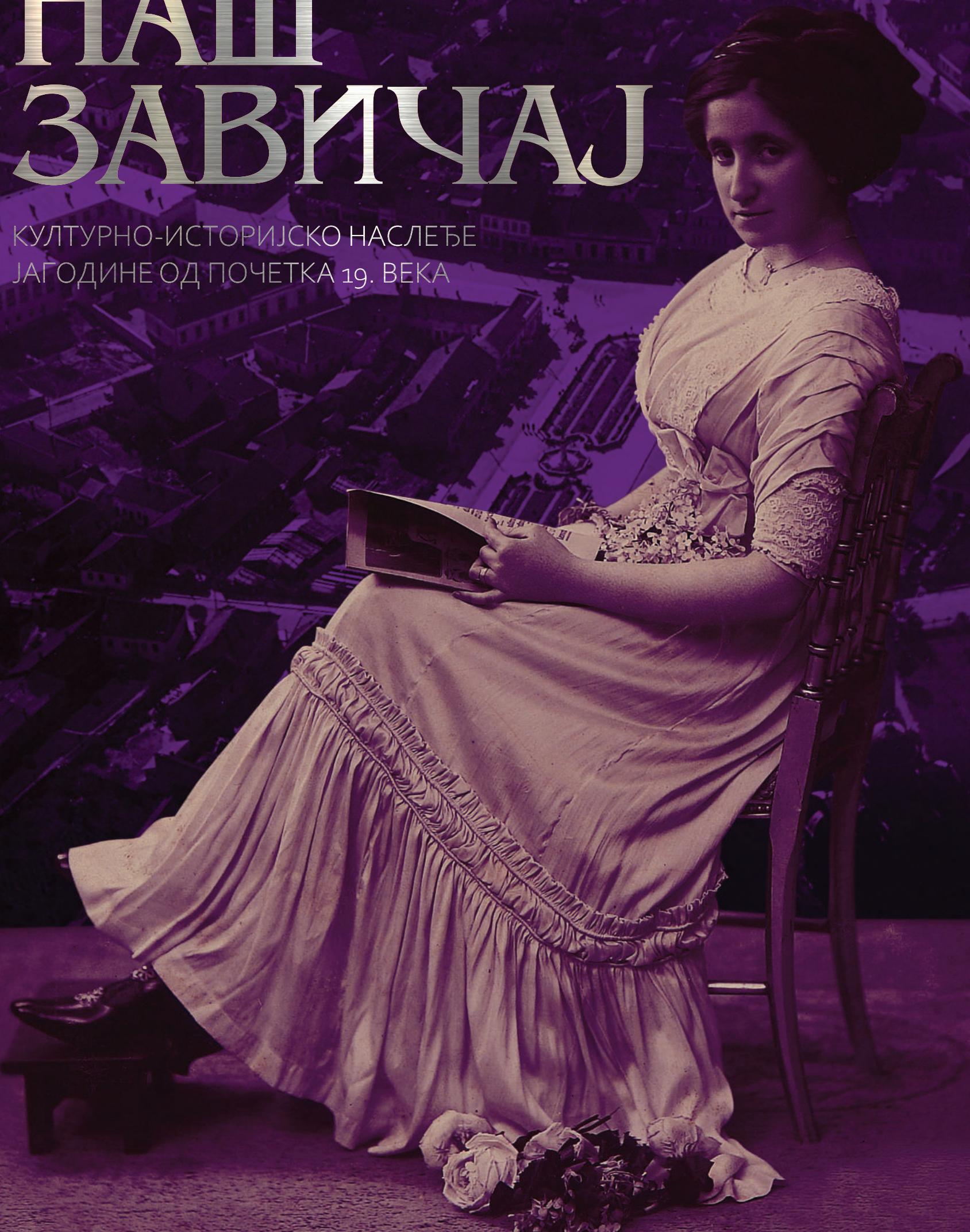

НАШ ЗАВИЧАЈ

КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЛЕДЈЕ
ЈАГОДИНЕ ОД ПОЧЕТКА 19. ВЕКА

Наш завичај

КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ
ЈАГОДИНЕ ОД ПОЧЕТКА 19. ВЕКА

Јасмина Трајков

Завичајни музеј Јагодина

Издавач

Завичајни музеј Јагодина
Кнегиње Милице 82, 35000 Јагодина
www.jagodina.museum

За издавача

Србољуб Милетић, директор

Аутор

Јасмина Трајков

Стручни консултанти

др Ангелина Милосављевић
др Бранислав Цветковић
Нинослав Стanoјловић

Дизајн

Ђорђе Филиповић

Извори фотографија

Завичајни музеј Јагодина
Архива цркве Светог Архангела Михаила, Јагодина
Народни музеј у Београду
Народна библиотека Србије
Историјски музеј Србије
Музеј града Београда
Народни музеј Крагујевац

Приватне колекције

Нинослав Стanoјловић
Владан Димитријевић
Мирослав Александрић
Ајла Селенић

Фотографије

Ђорђе Филиповић
Милосав Брајковић
Слободан Штетић

Обрада фотографија

Ђорђе Филиповић

Штампа

„Златна књига“ Јагодина

Тираж

500

ISBN 978-86-85065-43-9

Ова књига објављена је захваљујући
финансијској подршци
Министарства културе и информисања Републике Србије

Садржај

Увод	5
· Драгољуб Петровић: „Наш задатак“.....	9
· Ко је био Драгољуб Петровић?.....	13
Архитектура и урбанизам	19
· Урбанистички развој Јагодине од почетка 19. века до 1941. године.....	21
Привреда	65
· Фабрика стакла у Јагодини, прво српско индустриско постројење.....	67
· Оснивање и рад Јагодинске пиваре до 1941. године.....	75
Места сећања	87
· Меморијали Првог светског рата на територији Града Јагодина.....	89
Занамените личности	99
· Атанасије Ивановић (1799–1896), заборављени власник Арачлијског потока.....	101
· Драгољуб Гине Пајевић (1889–1927), херој прошлог времена, заборављена личност данашњиције.....	107
Друштвени живот	115
· Јавне свечаности поводом дочека српских нововековних владара у Јагодини.....	117
· Хотели и кафане у Јагодини.....	131
Култура и просвета	143
· Михаило Д. Ђорђевић (1851–1891), први познати фотограф рођен у Јагодини.....	145
· Школство у Јагодини.....	153
Закључак	169
Литература	171
О аутору	179

ПОСЕТИТЕ САЈТ
ЗАВИЧАЈНОГ МУЗЕЈА
ЈАГОДИНА

ПРЕУЗМИТЕ "НАШ ЗАВИЧАЈ"
ИЗ 1936. ГОДИНЕ
У PDF ФОРМАТУ

О АУТОРУ

Увог

„Култура једног града мери се, између осталога, и по томе, колико његови становници цене и поштују његову прошлост.“

Драгољуб Петровић

Формирањем националне државе почетком 19. века, започиње период војних и политичких активности у циљу борбе за ослобођење и уједињење српског народа. Оснивају се верске, просветне и културне националне институције и активно се ради на изградњи српске нације. Паралелно са формирањем нације, развија се и национална идеја и ради на идентификацији националног културног простора. У процесу изградње нације уметност и визуелна култура представљали су активно средство. Култура је тумачена као један од сегмената људских активности које су давале особеност и карактеристичност свакој нацији. Један од битних предуслова формирања националне културе било је уобличавање и измишљање традиција. Идеја традиције саобраћавала је културно наслеђе националним потребама, диференцирала старине и проналазила аутентичне видове културе нације. Традиција је представљала област кроз коју се потврђивао континуитет и дуговечност националне културе.¹

У оквиру идентификовања националне традиције битно место је заузимало откривање и препознавање културног и уметничког наслеђа прошлости. Проучавања стариња код Срба су започета још у 18. веку, али се значајно развијају од прве половине 19. века.² Родоначелник овог процеса је Вук Караџић који је 1826. започео први систематски опис српских манастира, њихове архитектуре и културног блага.³ Значајну улогу у истраживању српских стариња имао је и Димитрије Аврамовић који је ради прикупљања грађе за развој српског сликарства 1846. године обишао манастире Манасију и Раваницу, а следеће године уз новчану помоћ Владе

Србије и манастире на Светој Гори.⁴ Као резултат ових истраживања, Аврамовић је објавио две књиге 1847. и 1848. године. У првој књизи су преписи повеља српских владара и слике застава, печата, пехара, посуђа и ношње, а у другој описи светогорских манастира.⁵ По Србији је у исто време путовао и Јанко Шафарик са циљем да евидентира културно наслеђе.⁶

Током 19. века започело је и систематско истраживање српских стариња, а 1867. године основано је „Друштво за археологију и етнографију на балканском тропољу из 1867“⁷. Задатак овог Друштва је био истраживање стариња, али и истицање Србије на Балкану. Значајна имена у истраживању српских стариња били су Михаило Валтровић и Драгутин Милутиновић који почетком осме деценије 19. века обављају теренска истраживања.⁸ Крајем 19. века све је више истраживача, а 1883. године формирano је Српско археолошко друштво. Културном наслеђу придаван је и национални значај на шта је указао Јоаким Вујић у предговору своје књиге „Путешествије по Србији“.⁹

У Јагодини се свест о потреби сакупљања и чувања стариња и заштите од заборава догађаја из прошлости јавила почетком 20. века. Пионир у овом

⁴ Димитрије Аврамовић (Шајкаш, 1815—Нови Сад, 1855) је био српски сликар, карикатуриста, преводилац, писац, једна од најзначајнијих личности српске уметности и културе 19. века. Димитрије Аврамовић: уметник европских оквира и српског контекста. Зборник радова, ур. И. Борозан, Нови Сад 2017.

⁵ Д. Аврамовић, *Описаније древностіј србских у Светој (Атонской) гори : съ XIII литографираны таблица*, Београд 1847; Исти, *Света Гора са стране vere, художества и повестнице*, Београд 1848.

⁶ Јанко Шафарик (Кишкеш, 1814—Београд, 1876), по народности Словак, био је научник, лекар, нумизматичар, музеолог и библиотекар. Велики део свог живота провео је радећи у Србији. Учество је у формирању важних националних културних институција и установа, Ј. Шафарик, *Известије о путовању по Сербији 1946. године*, прир. Љ. Дурковић—Јакшић, М. Ж. Николић, Ваљево 1993.

⁷ С. Богдановић, Михаило Валтровић и Драгутин Милутиновић као истраживачи српских стариња, *Извози Српског ученог друштва*, Галерија САНУ, књ. 34, Београд 1978, 7–8.

⁸ Ј. Вујић, *Путешествије по Србији*, прва књига, Београд 1902, 11.

¹ Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, Београд 2006, 51–70.

² Д. Медаковић, *Истраживачи српских стариња*, Београд 1985.

³ В. Стефановић Караџић, *Почетак описанија српских манастира*, *Даница*, забавник за годину 1826, Беч 1826, 1–41.

подухвату био је професор Учитељске школе у Јагодини Емило Цветић (1876–1930). Он је објавио неколико дела у којима је прикупљао податке о значајним грађевинама и личностима Јагодине.⁹ Настављач његове идеје био је Драгољуб Петровић (1888–1936), некадашњи предавач, а потом управник Учитељске школе. Он је 1936. године покренуо часопис „Наш завичај“ који би презентовао јавности резултате прикупљања података о свему ономе што је од значаја за историју овог краја. Поднаслов овог часописа је био „Скупљач грађе за опис и историју Јагодине и околине“. Своју замисао Петровић је описао у уводном тексту првог броја часописа под насловом „Наш задатак“, који је започео реченицом: „Култура једног града мери се, између осталога, и по томе, колико његови становници цене и поштују његову прошлост.“ Он је истакао потребу оснивања градског музеја и очувања баштине, уједно критикујући нехат савременика који занемарују значај проучавања историје. Петровић је тако осмислио гласило које ће презентовати јавности резултате прикупљања података о свему ономе што је од значаја за историју овог краја. О својим циљевима написао је следеће: „Ми намеравамо и желимо пре свега да сакупимо грађу и материјал за једно детаљно дело о Јагодини; да чујемо и запишемо оно што старији Јагодинци знају и причају о нашем месту; да приберемо истине и податке о нашем животу у прошлости и садашњости; да испитамо свестрано наш град и његову близу и даљу околину. Садашњост се боље разуме кад се познаје прошлост.“¹⁰ Први број је, поред уводног, садржао и текстове о дочеку краља Петра приликом његовог доласка у Јагодину 1907, о раду прве стакларе у Јагодини, уједно и првог индустријског постројења у Србији (аутор текста Станимир Ђокић, професор) и о боравку Ђуре Јакшића у нашем граду.

Због изненадне смрти Петровића, штампан је само први број овог часописа, око чијег се издавања побринуо његов млађи брат Божидар Петровић, тада старешина Среског суда у Соко Бањи. Он се надао да ће се „међу културним Јагодинцима наћи неко ко ће продолжити рад пок. Драгољуба“. Иако је Драгољуб Петровић оставио материјала за још три броја часописа, на првом броју се све извршило.

Завичајни музеј Јагодина већ седам деценија активно ради на очувању баштине, прикупљајући, чувајући и представљајући уметничко-историјска

⁹ Н. Станојловић, Грађа за библиографију радова Емила Ј. Цветића, Корени, бр. 8–9, Јагодина 2010–2011, 65–68.

¹⁰ Наш завичај. Скупљач грађе за опис и историју Јагодине и околине, ур. Д. Ђ. Петровић, Јагодина 1936, 3–7.

дела.¹¹ Током овог периода формиране су богате збирке архивалија, разгледница и фотографија које су важни носиоци информација, аутентично визуелно сведочанство и извори од прворазредног значаја у проучавању историје и културе овог краја.¹² У збирци фотографија налази се 2175 предмета, док збирка разгледница штампаних до 1940. године броји 298 примерака, од којих је 125 разгледница са мотивима Јагодине. Велики део ове грађе до сада није публикован, па је из тог разлога и непознат публици. Користећи музејску грађу као полазиште, водећи се идејом Драгољуба Петровића и оживљавајући његову замисао, приредили смо публикацију која кроз текстове који се односе на историју Јагодине од почетка 19. века презентује релевантне податке о прошлости овог места. Приказан је урбанистички развој града, указано на неке знамените личности рођене у Јагодини и важне догађаје о којима сведоче архивска грађа и очувани предмети визуелне културе. Истакнути су споменици и значајне грађевине, а представљен је и кратак историјат најзначајнијих индустријских постројења у Јагодини по којима је овај град био познат и ван граница српске државе. Осврнули смо се и на историју фотографије у Јагодини и развој школства. Текстови су илустровани највећим делом грађом из збирки и документације Завичајног музеја Јагодина, док је мањи део визуелног материјала из фонда других установа културе, односно приватних колекција, што је посебно назначено.

Основни циљ ове публикације је да на једном месту презентује најважније податке о прошлости нашег града које би сваки наш суграђанин требало да зна, као и да онима који посете Јагодину представи нашу историју и културно наслеђе. Као додатак је штампан и репрント часописа „Наш завичај“ из 1936. године који је покренуо Драгољуб Петровић, а чији је ова публикација својеврсни наследник.

Популарисањем музејског наслеђа и представљањем резултата досадашњег истраживања друштвене и културне историје на територији Средњег Поморавља, одсликавају се политичке, привредне, друштвене и културне прилике на овом простору од почетка 19. века.Период

¹¹ Д. Грбовић, био година Завичајног музеја у Јагодини (1953/4–5–2013). Историја једнокултурне институције, Јагодина 2017.

¹² О фотографији као историјском извору: М. Прошић-Дворнић, Могућност коришћења фотографије у проучавању материјалне културе, *Етнолошка весеља*, бр. 4, Београд 1982, 94–108; Д. Милорадовић, Архивска грађа и фотографија као извори у истраживањима у етнологији, антропологији и историји, *Записи, Годишњак Историјског архива Пожаревац*, бр. 4, Пожаревац 2015, 38–45; О природи фотографске слике: М. Тодић, *Фотографија, оригинал или копија, Зборник радова са стручних склопова секције историчара Музејског друштва Србије*, св. 6, Београд 2008, 67–72.

од средине 19. века до почетка Другог светског рата јесте време економског и културног напретка Јагодине која полако напушта оријенталне карактеристике и развија се у правцу модерне вароши. Као важно место на Цариградском друму и због свог специфичног географског положаја, Јагодина је имала значајну улогу током Првог и Другог српског устанка. Кнез Милош је након доласка на власт активно радио на формирању модерне српске државе, што је захтевало и оснивање административних центара нахија. Јагодина је као центар нахије почела да се развија, а кнез Милош је имао велику улогу у том процесу. Он је финансирао изградњу цркве и израду иконостаса у Јагодини, као и подизање више објеката. На тај начин је формиран српски део вароши и успостављени су темељи на којима је град даље наставио да се шири.

Јагодина је крајем 19. и почетком 20. века постала модерна варош у којој се истичао сложеног друштва са богатим трговачким и занатлијским породицама. Оне су постале носиоци привредног и културног живота града. Јагодина је и место рођења многих личности које су оставиле трага и у националној, а не само локалној историји, а чија су имена данас предата забораву. Сведочанство о овом полету у развоју града и знаменитим личностима овде рођеним, поред музејске грађе, јесу грађевине и споменици који још увек постоје, али је већи део њих у веома лошем стању. Стога је, осим презентације и популаризације музејских збирки и културно-историјског наслеђа, један од циљева ове публикације указивање на стање у коме се културна баштина овог краја налази и истичање потребе њене заштите и очувања, као и неговања културе сећања.

У овом издању приказан је само део богате прошлости и културно-историјске баштине Јагодине. Наша је замисао да се настави са објављивањем публикације „Наш завичај“, а да се у даљем раду приклуче и други аутори и обраде нове теме, што у потпуности прати примарну идеју Драгољуба Петровића.

Ова публикација не би постојала да није било подршке Министарства културе и информисања Републике Србије, а била би далеко скромнија да своју несебичну помоћ нису пружиле моје уважене колеге, сарадници и пријатељи. Драгоцену стручну помоћ, сугестије и смернице добила сам од колеге др Бранислава Цветковића, музејског саветника Завичајног музеја Јагодина, затим професора др Ангелине Милосављевић и професора историје у ОШ „17. октобар“ у Јагодини Нинослава Станојловића на

чemu им се најсрдачније захвальјујем. Подршку у раду имала сам од колегинице др Снежане Цветковић, вишег кустоса Музеја у Смедереву и колеге Душка Грбовића, музејског саветника Завичајног музеја Јагодина. На уступљеној грађи посебно се захвальјујем колегиници Маши Милорадовић и Народној библиотеци Србије, затим Народном музеју у Београду, Историјском музеју Србије, Музеју града Београда, Народном музеју Крагујевац и Музеју наивне и маргиналне уметности у Јагодини. Захвалност дuguјем и сарадницима и пријатељима који су ми помогли уступањем свог материјала: Ајли Селенић, Владану Димитријевићу, Слободану Штетићу и Мирољубу Александрићу. Захвальјујем се и Јелени Ђорђевић, професору српског језика и књижевности, на помоћи око лектуре текста. И на крају, највећу захвалност дuguјем колеги Ђорђу Филиповићу, уједно и сараднику на овом пројекту, аутору графичког дизајна публикације, на великим труда који је уложио и великој подршци коју ми је пружио током осмишљавања и припремања ове књиге.

НАШ ЗАВИЧАЈ

СВЕСКА 1

Скупљач грађе за опис и историју
Јагодине и околине

Уредио
† Д-Р ДРАГ. Ђ. ПЕТРОВИЋ
директор Учит. школе

Јануара 1936

САДРЖАЈ:

- 1 Наш задатак
- 2 Краљ Петар у Јагодини
- 3 Јагодинска стаклара
- 4 Ђура Јакшић и „Шарена кафана“

ГОДИНА 1

ЦЕНА 2 ДИНАРА

Јагодина, 1936

Др Драгољуб Ђ. Петровић

Наш задатак

Култура једног града мери се, између осталога, и по томе, колико његови становници цене и поштују његову прошлост.¹ Сви градови просвећених земаља имају зато своје музеје, у којима се чувају њихове ствари. Ми такав музеј немамо, и то је велика штета. Срушили смо џамију, амам, мезулану, магистрат и арачлијску кућу, а никоме није пало на памет, да те грађевине сачува за потомство бар у сликама или моделима. Јагодина је веома старо насеље, лежи на значајној саобраћајној линији, која спаја Европу са Азијом и означава главну артерију читавог Балканског Полуострва. Кроз њу су пролазиле силне војске, наше и стране; по њеном тлу газиле су и јуриле дивље азијске хорде и њихови помамни коњи; њеним сокацима спроводили су завојевачи разне војнике и профијантске транспорте; око ње су се водиле крваве борбе за ослобођење нашег народа; у њеној околини и њој самој живели су људи који нешто значе за нашу националну историју; она је пуна установа, објеката, споменика и догађаја који имају трајну вредност. И кад човек помисли да се о целој тој прошлости нашег завичаја не зна ништа или зна врло мало, мора осудити нехат учених савременика, који допуштају да живот читавог једног града и велике територије око њега пролази и ишчезава без икаквог трага и писаног документа. Стари Јагодинци, који су у себи оличавали живу историју наше вароши новијег доба, изумрли су и нестали заувек. Међу нама има сада врло мало старих грађана, који би знали и умели причати повесницу нашег града и његове околине. Кад и они оду на вечни починак, наше незнაње о прошлости нашег завичаја биће потпуно и дефинитивно. Ми смо, например, до скора имали фабрику стакла. Међу нама живи и сада човек, који је водио ту фабрику. Ако данас не искористимо прилику да сазнамо и забележимо нешто о томе индустријском предузећу, сутра може

бити доцкан. Јагодинци до сада нису ништа предузели да сачувају оно што има научне вредности за њихов град. Бивши професор наше Учитељске школе, пок. Емило Цветић, иако није био наш земљак, задужио нас је много тиме, што је проучио неколико споменика нашег места. Његова књижица „Споменици старе Јагодине“, као збирка записа о нашим стварима, има непобитну вредност за нашу локалну историју. Али то није све. Велики број месних установа, творевина, корпорација, догађаја, предузећа, обичаја и покушаја, нарочито оних новијег датума, остао је и даље изван нашег интереса и изучавања.

Наше памћење није веран чувар наших успомена. Подаци и чињенице, које нас непосредно не интересују и немају важност за наш практичан живот, брзо ишчезавају из свести. Тако се дешава да у току краћег времена заборавимо и оне догађаје, у којима смо лично учествовали или које смо лично доживели. Ми смо—да наведем опет један пример—колико јуче гледали својим очима зидање и стварање Трговачког дома, па ипак нико од нас тренутно не зна тачан датум његовог освећења а још мање његов прецизан летопис. То нас упућује на потребу да историјске факте записујемо на хартији, јер је то једино средство заштиту од заборава.

Обични смртни људи долазе неумитно на овај свет, и одлазе са њега неповратно, али њихова дела, њихова насеља, села и градови, заједно са њиховом културом, увек их надживљавају, а често трају и вечно. Баш због те своје трајности и вечности ове творевине и појаве заслужују да се проуче, забележе и оставе потомству у наслеђе.

Свакако Јагодина није била увек оваква какава је данас. Наша је дужност да сазнамо каква је некада била, она и они крајеви око ње, какви су били њени житељи, њена архитектура, цео њен живот. Они који дођу после нас треба да науче шта смо ми створили и

¹Уводни текст из првог и јединог броја часописа "Наш завичај" (Јагодина, 1936) којије покренуо др Драгољуб Петровић (1888–1936), управник Учитељске школе у Јагодини. У Завичајном музеју Јагодина чувају се три примерка првог броја часописа, Завичајни музеј Јагодина, Збирка старе и ретке књиге, инв. бр. 1355, 1460, 1586.

Стара Јагодина: Стан Ђуре Јакшића

Из збирке др Драголюба Ђ. Петровића, црт. И. Читић у Јагодини

радили, како смо ми проводили живот, какве су биле наше жеље, идеали и муке.

Ми намеравамо и желимо пре свега да сакупимо грађу и материјал за једно детаљно дело о Јагодини; да чујемо и запишемо оно што старији Јагодинци знају и причају о нашем месту; да приберемо истине и податке о нашем животу у прошлости и садашњости; да испитамо свестрано наш град и његову ближу и даљу околину. Садашњост се боље разуме кад се познаје прошлост.

Што се ниједан средњевековни српски калуђер није сетио да напише нешто о Јагодини, ми га за то не можемо осуђивати: људи су онда били неписмени, и он није имао за кога да пише; а, затим, ондашњи свет је више мислио о загробном него о градском животу. Што Вук Караџић или неки његов савременик није ништа забележио о нашој вароши, не

можемо му замерити, јер су људи његова времена имали прече и важније послове – ослобођење из ропства и борбу за лични опстанак. Али што ми, данашњи становници Јагодине, која је–узгред буди речено–пуна писмених и школованих људи, професора и интелектуалаца сваке врсте, што ми, велим, седимо скрштених руку и мирно гледамо како зуб времена свирепо руши и ништи наше благо, обавијајући нас мраком и тмином–то је немарност, коју нам потомци извесно неће оправдати. У нашој вароши излазили су разни листови и часописи, али се ни један није бавио овим питањима. Уосталом, дневни листови су сами собом једна шарена хроника, у којој сваки може наћи оно што га занима. Не мора све што се штампа имати историјску вредност.

Да би смо отргли од заборава прошлост нашег завичаја, решили смо да покренемо гласило „Наш завичај“, у коме ћемо брижљиво прикупити и сачувати

Стара Јагодина: Мезулана (посилта)

Из збирке Веља Драг. Ђ. Петровића, професора М. унив. ак. у Јагодини

све оно што има значаја за упознавање његова живота. Непосредан повод за покретање листа дао нам је скорашињ захтев једног министарства, упућен месном Поглаварству, да се изради опис и расправа о Јагодини ради туристичких циљева и пошаље томе министарству на надлежност. Због недостатака потребних информација тај захтев морао је Поглаварство довести у забуну.

„Наш завичај“ штампаће се у ограниченом броју примерака. Излазиће с времена на време према новчаној могућности и прикупљеном материјалу. Свака свеска чиниће за себе по могућству заокругљену целину, и стајаће два динара. На језик ће се обратити нарочита пажња.

Позивамо пријатеље и све грађане, нарочито професоре и учитеље, да нас помогну у нашем предузећу. Студенти и учитељи из околних села могли

би овде такође успешно сарађивати. Ми ћemo свима пружити пуну помоћ и евентуално упутство. Нека напише ко шта зна и како зна, а ми ћemo се потрудити да његову грађу обрадимо и удесимо за штампу. Наше је уверење да предузимамо један користан посао. Ма колико свезака изашло, оне ће само допринети бољем познавању средине у којој живимо. Свесни smo тога да ћemo од овога посла имати материјалне штете, али без жртве се не може ништа постићи.

Рукописе треба слати Уредништву, које ће радо давати свакоме потребна обавештења о акцији, коју треба извршити.

Драгољуб Петровић у време боравка у Алжиру. 1916-1917.

Ко је био Драгољуб Петровић?

Школован у Цириху, Паризу и Кану, Драгољуб Петровић је обновио рад Мушке учитељске школе у Јагодини и вратио јој углед који је имала у време пре Првог светског рата. Био је представник Србије на Светском педагошком конгресу у Лозани и активан у културно – просветном животу родне Јагодине. Одјавио је преко 160 стручних чланака и расправа. Један је од првих Јагодинаца који је истакао потређу оснивања градског музеја и очувања баштине и покретач часописа концептираног тако да презентује јавности резултате прикупљања података о свему ономе што је од значаја за историју овог краја. Носилац је Ордена Светог Саве V и IV реда. Остаће упамћен као велико име како јагодинске, тако и српске, односно југословенске просвете и културе.

Драгољуб Петровић је рођен 2. фебруара 1888. године у трговачкој породици, као једно од седморо деце Ђорђа и Лепосаве Петровић.¹ Основну школу и четири разреда гимназије завршио је у Јагодини. Школовање је наставио на Мушкој учитељској школи у Јагодини 1902. године, као ученик V кола. Због својих активности изабран је за председника литерарног удружења ученика Учитељске школе „Узданица“. Учитељски испит је положио 1906. године, након чега је септембра исте године био постављен за учитеља у селу Мијатовцу. Овде је радио закључно са школском 1913/1914 школском годином.²

Активно се бавио радом на реформи народне школе, уређењу школа и подизању квалитета школске наставе. Одласком уредника водећег гласила напредног учитељског покрета „Наша школа“ на школовање у иностранство, Драгољуб Петровић се 1912. године прихватио дужности главног уредника овог часописа.

Током Првог балканског рата био је ослобођен војне обавезе и налазио се међу обвезницима чиновничког реда. По завршетку рата, уписао се 1913. године на Универзитет у Цириху, на психолошко-педагошке науке.³ По избијању Првог светског рата, Петровић је прекинуо студирање и вратио се у Србију. Радио је у Параћину, као секретар-добровољац при Надзорништву војних друмова. Када је започело повлачење српске војске,

међу народом који је кренуо са војском нашао се и Драгољуб Петровић и његов брат Божидар. Неко време су живели у Драчу, да би се крајем јануара 1916. укрцали на енглески брод и тако стигли до Крфа. Захваљујући знању француског језика, Драгољуб је са Крфа упућен за васпитача и шефа групе српских ћака у Алжиру, најпре у Бузареји, а потом и у Бен Анкуну. У Бузареји је наставио своје студије, а на лицеју предавао немачки и учио енглески. Крајем децембра 1917. премештен је за васпитача и старешину српских ученика у колеџу Сен Марселин у Изеру у Француској.

Драгољуб Петровић са групом српских ученика на колеџу Св. Марселин у Изеру (Француска), 20. фебруар 1918.

Истовремено је наставио студије на Универзитету у Паризу где је и дипломирао 27. јула 1919. године. Следеће године је докторирао у Кану на тему „Да ли се асоцијације идеја покоравају законима?“ са оценом „више него одличан“. На предлог Министарства просвете Француске одликован је 1. марта 1919. године Академском палмом.

¹ Љ. Танеска, Б. Јордановић, Љ. Здравковић, *Образовање учитеља у Јагодини 1898–1998*, Београд 1999, 41–47; М. Црнковић, *Знамените личности старе Јагодине*, Јагодина 2015, 60–61; Н. Станојловић, Петровић, Драгољуб Ђ., Српски библиографски речник, књ. 8, Нови Сад 2020. (у штампи)

² Д. Јовановић, *Основне школе у Беличком, Левачком и Темнићком срезу 1891–1918*, Јагодина 2015, 24–30.

³ Љ. Трговчевић, *Студенти из Србије на Универзитету у Цириху од 1905. до 1919. године, Мешовита грађа*, бр. 20, Београд 1990, 96–97.

У Изеру (Француска), 1918.

Драгољуб Петровић са српским студентима у Бузареји (Алжир), 1916.
(седи други с лева)

У порти Нове цркве у Јагодини,
између два светска рата

По завршеном докторату, вратио се у Јагодину где је 1920. године постављен за суплента Мушке учитељске школе, а две године касније постао је и професор. Предавао је педагошке предмете: педагогију, психологију, методику и хонорарно француски језик. Као професора, ученици су га веома волели и сматрали га изузетним предавачем.⁴ Радиша Радишић, некадашњи ученик Мушке учитељске школе, записао је следеће о Драгољубу Петровићу: "Као предавач у ученици био је ненадмашан: смирен, кротак, разложан, методичан, убедљив у оном што излаже, пун научничке самосвесности. Тада није било ни трага ни гласа његове строгости. Кад би понекад заменио час одсутног наставника, то би за ученике била педагошка посластица!"⁵

Изабран је 1925. године за доцента Више педагошке школе у Београду, али није напустио родни град јер га је Министарство просвете у међувремену поставило за управитеља Учитељске школе у Јагодини. Петровић се нерадо прихватио те дужности јер је школа након рата била осиромашена и опустошена, али је он, ипак, успео да је опорави, обнови и увећа њен углед.⁶ Захваљујући њему, Учитељска школа у Јагодини је поново достигла онакве стандарде какве је имала у време првог управитеља Сретена Ачића. Школа, интернат и трпезарија су опремељни, а парк и имање обрађивани и добро искоришћени.

⁴ Књига сећања I (Учитељска школа у Јагодини 1920–1940 у сећању њених ученика), прир. И. Чутура, Н. Станојловић, Јагодина 2019, 16, 22, 38, 63, 73, 81.

⁵ Нав. дело, 63.

⁶ И. Чутура, В. Јовановић, На ливадици вечности. Од Учитељске школе до Факултета педагошких наука у Јагодини (1898–2018), Јагодина 2018, 36–37.

У друштву са Катарином Косовљанин (седи) и Негошавом Трајковић

POD VISOKOM ZAŠTITOM
NJIHOVIH VELIČANSTAVA
KRALJA i KRALJICE

DRUŠTVO CRVENOGA KRSTA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE
UVAŽAVAJUĆI ZASLUGE UKAZANE
CRVENOM KRSTU ODLIKUJE

захвалнице
Г. Грачоуда др. Петровића
директора училишта школе
Гаодина.

GLAVNI SEKRETAR,

И. К. Јордановић

Br. 2276

28. септембра 1932. год.

IP. PREDSEDNIK,

М. А. Јакимовић

Матуранти Учитељске школе у Јагодини са изаслаником Сретеном Ачићем и наставницима, 1. јун 1929.

Док је као професор био омиљен међу студентима, мишљења о њему као директору школе су подељена. Чињеница је да је био веома строг, принципијелан и доследан у спровођењу школских одредаба. Студенти су га се бојали, неки чак и сматрали диктатором, али нису спорили да је уједно био и правичан и да је разумео њихове потребе. Боривоје Аксентијевић, некадашњи ђак ове школе и једно време директор Педагошког музеја у Београду,⁷ у својим сећањима је забележио: „О директору Петровићу, иако је био веома строг човек кога смо се сви бојали, имам високо мишљење. Мислим да је он жртвовао свој лични живот да би живео животом школе. Живео је ритмом школе, устајао је са нама, одлазио је на спавање после нас. Увек је будно пратио наш живот, рад наставника, рад кухиње, пословање на школском имању. Све конце је држао у својим рукама а ипак је све текло, чини ми се, спонтано, без застоја и компликација. Све је било добро организовано и синхронизовано. Иако се није видело, његово присуство се свуда осећало. Неспорно је био велики ауторитет. Са таквим животним искуством и теоријским знањем био је достојан наследник старог Сретена Ачића.“⁸

Петровић је основао Фонд „Сретен Ачић“, као и Фонд Светосавских темата, установљен још 1907. године. Обновио је и „Узданицу“—литерарно удружење ученика Мушке учитељске школе. На његов подстрек основан је Одбор за издавање ђачког листа. Најпре су издаване „Зидне новине“ (од октобра 1933), а потом је, уместо њих, излазио лист „Наша реч“.

Драгољуб Петровић је септембра 1926. године делегиран од стране Министарства просвете за представника Србије на Светском педагошком

конгресу одржаном у Лозани. Био је активан и у просветно–културним догађајима у граду. Држао је предавања и говорио на отварањима различитих градских културних манифестација. На Скупштини Удружења младих умних радника у Јагодини изабран је крајем 1931. године за ректора Народног универзитета. Његова просветно–културна активност забележена је и ван Јагодине. Учесник је скупова–већа учитеља разних срезова. Изабран је за референта Главног просветног савета и члана комисије за израду наставних програма. Објавио је преко 160 стручних чланака и расправа, у којима се трудио да осавремени тадашњу педагошку мисао, предлажући реформу народне школе, уређење и подизање нивоа наставе.

За своје заслуге одликован је Орденом Светог Саве V и IV реда и Захвалницом Црвеног крста Југославије.

Савременици описују Драгољуба Петровића као стаситог, импозантног човека, маркантичних црта са златним цвикерима на носу и педантно подрезаним црним брковима. Није се женио, мада је често био у друштву Катарине Каје Косовљанин, унуке Јована Косовљанина, оснивача Пиваре у Јагодини. Као плућни болесник, био је слабог здравља. Умро је изненада у четрдесетосмој години живота, 14. јануара 1936. године.⁹ У погребној пратњи учествовао је скоро читав град. Сахрањен је на гробљу у Јагодини уз велике почасти. Његов животни мото био је: „Радити се мора, живети се не мора!“, што је показивао у свакој својој активности. Остаће упамћен као велико име не само јагодинске, већ и српске, односно југословенске просвете и културе.

⁷Књига сећања I, 57–58.

⁸Нав. дело, 48.

⁹Политика, 16.01.1936, 8, 14.

Пред сликом Николе Милојевића, Портрет госпође Генчић, 1906, Завичајни музеј Јагодина (фото: М. Брајковић)

О аутору

Јасмина Трајков (Јагодина, 1979) дипломирала је на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду 2003. године. Радила је као приправник–волонтер у Музеју наивне уметности у Јагодини (2003–2004). У Завичајном музеју Јагодина запослена је од октобра 2004. године. Стручно звање кустос стекла је 2004. године, виши кустос 2012. и музејски саветник 2020. године.

У Завичајном музеју Јагодина води збирке: сликарства, цртежа и графика, градског покућства, предмета од стакла, уметничке фотографије, примењене уметности, разгледница и фотографија до 1941. године у Уметничком одељењу; реалија, технике, календара и униформи у Историјском одељењу; покућства, заната, накита, одевања и ћилима у Етнолошком одељењу.

У домену изложбене делатности Завичајног музеја била је комесар изложбе *Дарови прошлости–аквизиције Завичајног музеја Јагодина 2013–2019* (2019). Коаутор је *Сталне изложбене поставке* Музеја (од 2011), коаутор изложби *130 година Црвеног крста Јагодина* (2006) и *Мила моја–дечије играчке од праисторије до данас* (2018). Аутор је изложби *Град у музеју*, збирка разгледница Завичајног музеја у Јагодини (2006), *Негатив–позитив*, збирка фототехнике Завичајног музеја у Јагодини (2009), *Трагање за лепотом – ретроспективна изложба Жикице Јовановића* (2015), као и ретроспективних изложби Драгослава Марковића (2017) и Милорада Трајковића (2019).

Током 2005. године реализовала је 12 емисија из серијала *Трагови* на локалној ТВ Јагодина са темама из прошлости Јагодине, а крајем 2017. и почетком 2018. године за локалну ТВ станицу НОН СТОП снимила је шест епизода из серијала *Јагодина кроз векове* са истом тематиком.

Коаутор је монографије *130 година Црвеног крста Јагодина* (2006). Објављивала је научне и стручне прилоге у националним стручним часописима: *Зборник Музеја примењене уметности* (Београд), *Култура* (Београд), *Гласник Етнографског музеја у Београду* (Београд), *Крушевачки зборник* (Крушевачац), *Корени* (Јагодина). Учествовала је на четири научна скупа.

Добитница је награде *Кристална призма* Културно–просветне заједнице Јагодина за 2007. годину за реализацију изложбе *Град у музеју–разгледнице Јагодине из збирке Завичајног музеја Јагодина*. Информативни портал *Српско перо* доделио јој је награду *Слободан Жикић* за најбоље новинарско остварање објављено на овом порталу у току 2017. године за текст *Хулиганима смета и споменик Гине Пајевићу*.

У свом ужем истраживачком фокусу има српску уметност и визуелну културу 19. века и историју фотографије у Србији.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.85(497.11 Јагодина)
929(497.11 Јагодина)

ТРАЈКОВ, Јасмина, 1979-

Наш завичај : културно-историјско наслеђе Јагодине од почетка 19. века /
Јасмина Трајков ; [фотографије Ђорђе Филиповић ... [и др.]]. - Јагодина : Завичајни
музеј "Јагодина", 2021 (Јагодина : Златна књига). - 179 стр. : илустр. ; 31 cm

Ауторкина слика. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 500. - О аутору: стр. 179. -
Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 173-177.
- Наш завичај : сакупљач грађе за опис и историју Јагодине и околине / уредио
Драг Ђ. Петровић. - Репринт. - 16 стр. ; 24 cm

ISBN 978-86-85065-43-9

а) Јагодина -- Културна историја

COBISS.SR-ID 44988937

ISBN: 978-86-85065-43-9

9 788685 065439